

Gdańsk, dnia 21.07.2023

dr hab. Łukasz Balwicki, prof. uczelni
Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej
Gdański Uniwersytet Medyczny

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr inż. Kingi Janik-Koncewicz pt. „Rozwój stanu zdrowia Polaków w latach 2000-2019. Rola palenia tytoniu i spożywania alkoholu”

Na podstawie obowiązujących kryteriów prawnych, określających wymogi właściwe dla rozprawy doktorskiej, recenzji poddano pracę mgr inż. Kingi Janik-Koncewicz pt. „Rozwój stanu zdrowia Polaków w latach 2000-2019. Rola palenia tytoniu i spożywania alkoholu”, napisaną pod kierunkiem promotora prof. dr hab. n. med. Witolda Zatońskiego.

Przedstawione do recenzji dzieło stanowi cykl sześciu prac, na który składają się trzy prace badawcze (201 MNiSW, 0 IF) oraz trzy listy do redakcji (480 MNiSW, IF 195,942). Łączna punktacja MNiSW cyklu wynosi 681 punktów a łączny współczynnik wpływu 195,942. Doktorantka była pierwszym autorem w dwóch badawczych publikacjach (w nich była również autorem korespondencyjnym), raz drugim autorem (list do redakcji) i trzy razy trzecim autorem (artykuł badawczy i dwa listy).

Całość dostarczonego opracowania zbiorczego streszcza oryginalne teksty i jest opatrzona wprowadzeniem poprzedzonym wykazem skrótów. Wstęp obejmuje szeroko omówione podsumowanie najważniejszych zmian w zdrowiu Polaków w XX i na początku XXI w. To opracowanie stanowi przykład umiejętności doktorantki streszczania najważniejszych faktów z sposób klarowny, ścisły. Omawia zmiany rozpowszechnienia najważniejszych czynników ryzyka takich jak żywienia, spożycie alkoholu i tytoniu. Kolejne rozdziały podsumowują założenia i cele, materiał i metody, wyniki i wnioski poszczególnych, włączonych do cyklu publikacji.

Hipoteza badawcza pracy brzmi następująco:

Polsce doszło w ostatnich 20 latach do osłabienia filarów polityki zdrowia publicznego, a wynikające z tego zmiany w spożyciu tytoniu i alkoholu przyczyniły się w istotny sposób do zmiany stanu zdrowia dorosłych Polaków i między innymi zahamowania przyrostu długości życia w Polsce.

Aby ją poddać weryfikacji postawiono następujące cele:

1. Analiza częstości palenia papierosów w Polsce w latach 1974-2015, pogłębiona o wyniki z roku 2019, a także o używanie ENDS;
2. Analiza ekspozycji populacji polskiej na alkohol w latach 2000-2019;
3. Analiza umieralności wynikającej z palenia papierosów, na przykładzie umieralności na raka płuca w latach 1990-2019, ze szczególnym uwzględnieniem lat 2000-2019;
4. Analiza umieralności wynikającej z picia alkoholu na przykładzie umieralności na alkoholową marskość wątroby (ALC) oraz dodatkowo przyczyny zgonów w 100% wynikające z alkoholu (AAC) w latach 2000-2019.

Powyzsza hipoteza i cele określają bardzo interesujący obszar badawczy w zdrowiu publicznym. Brakuje publikacji i opracowań podsumowujących zbiorczo zmiany zdrowotne Polaków na przestrzeni ostatnich lat. Szczególnie ważne jest łączenie oceny narażenia na czynniki ryzyka z chorobowością, gdyż dopiero taki obraz pozwala uwidocznic konsekwencje zmian w rozpowszechnieniu elementów stylu życia. Do analiz zostały wybrane dwa modyfikowalne czynniki ryzyka (palenie tytoniu i spożywanie alkoholu), które w największym stopniu wpływają na utratę DALY w populacji polskiej i jednocześnie, w powszechnej opinii ekspertów, ograniczenie ich rozpowszechnienia stanowi wielkie zaniedbanie służb zdrowia publicznego. Cele zostały określone precyzyjnie i jednoznacznie. Dwa dotyczą rozpowszechnienia analizy częstości ekspozycji na wskazane czynniki ryzyka a dwa umieralności nimi spowodowanej.

Materiałem dla przeprowadzonych analiz ekspozycji na czynniki ryzyka były dane Głównego Urzędu Statystycznego, Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, OECD oraz wyniki badań przekrojowych prowadzonych w Polsce na reprezentatywnych

próbach populacji. W analizach umieralności posłużono się danymi z bazy Światowej Organizacji Zdrowia.

Analiza cyklu publikacji:

Publikacja 1

Zatoński WA, Zatoński M, Janik-Koncewicz K, Połtyn-Zaradna K, Wijatkowska K, Marciniak A. Hundred years of cigarette smoking in Poland: three phases of the tobacco epidemic. *J Health Inequal* 2017; 3(2): 118-122.

Publikacja nr 1 ma charakter epidemiologicznej analizy trendów konsumpcji papierosów w Polsce w latach 1923-2015. Doktorantka jest trzecim autorem, nie wskazano precyzyjnie w opracowaniu zbiorczym jak i oryginalnej publikacji jej roli w powstaniu opracowania. Praca, na podstawie danych sprzedażowych i konsumpcji pochodzących z GUS kompleksowo charakteryzuje zmiany narażenia na palenie papierosów na przestrzeń prawie 100 lat. Opracowanie stanowi krótkie i treściwe podsumowanie historii palenia w Polsce, oparte o dane pochodzące z jednego rzetelnego źródła danych. Pozwala to na precyzyjne prześledzenie trendów.

Publikacja 2

Janik-Koncewicz K, Zatoński W, Zatońska K, Stępnicka Z, Basiak-Rasała A, Zatoński M, Połtyn-Zaradna K. Cigarette smoking in Poland in 2019: the continuing decline in smoking prevalence. *J Health Inequal* 2020; 6(2): 87-94.

Kolejna publikacja z cyklu, w której doktorantka jest pierwszy autorem, miała na celu ocenę częstości palenia w 2019 roku według wybranych zmiennych socjodemograficznych oraz analizę zmian narażenia polskiej populacji na dym tytoniowy po 2014 roku.

Badanie zostało prawidłowo zaplanowane, przeprowadzone i opisane. Uzyskane wyniki raportują ważne dane o utrzymującej się wysokiej częstości palenia wśród Polaków. Rezultaty opisują również czynniki warunkujące palenia takie jak płeć, wiek i wykształcenie.

Publikacja 3

Janik-Koncewicz K, Zatoński WA, Zatoński M. Use of electronic nicotine delivery systems (ENDS) in Poland in 2019. *J Health Inequal* 2021; 7(1): 26–31.

Druga pierwszoautorska publikacja doktorantki dotyczyła częstości używania papierosów elektronicznych w Polsce. Praca została oparta o to samo źródło danych co publikacja nr 2. Z uwagi na małą grupę używających e-papierosy w badanej próbie (3% mężczyzn i 0,7% kobiet) nie były możliwe pogłębione analizy. Tym niemniej wnioski publikacji wspierają pogląd o niskiej popularyzacji e-papierosów w dorosłej populacji w kontraście do ich rozpowszechnienia wśród młodzieży. Przeczy to forsowanej przez producentów tezie jako e-papierosy wypierały tradycyjne wyroby tytoniowe i wspomagały palaczy w rzuceniu palenia.

Publikacje 4, 5 i 6

Pozostałe publikacje doktorantki stanowią listy do redakcji renowanych czasopism o wysokim IF. Autorka jest w nich jednym z kolejnych w kolejności autorów. Listy dotyczą: roli prewencji raka płuc, epidemiologii alkoholowej marskości wątroby w Polsce oraz umieralności z powodu wszystkich chorób przypisanych do alkoholu (AAC).

Podsumowanie

Powyższe publikacje odpowiadają na postawione cele cyklu i potwierdzają założoną hipotezę. Spadkowi konsumpcji tytoniu (do 2019) towarzyszył wzrost konsumpcji alkoholu zmieniając obraz umieralności na choroby tytonio- i alkoholozależne. Przedstawione do oceny publikacje są wysokiej jakości. Opierają się na solidnych danych poddanych wnikliwej analizie. Dyskusja nad uzyskanymi wynikami jest pogłębiona, a wyciągnięte wnioski znaczące dla polskiego zdrowia publicznego. Prace napisane są precyzyjnym, naukowym językiem. Autorka sprawnie posługuje się międzynarodowym piśmiennictwem. Całość cyklu stanowi w mojej opinii oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Jediną wątpliwość w ocenie recenzenta stanowi znaczna liczba prac (4 z 6), w której doktorantka nie jest pierwszym autorem. Mogłoby to stanowić argument przeciw umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej kandydata aplikującego do stopnia doktora. Analiza kontrybucji doktorantki w tych publikacjach, jak i jej pozostałym dorobku, pozwala na oddalenie tego podejrzenia. Tym samym, mimo powyższych wątpliwości, oceniam dorobek doktorantki jako wystarczający na tym etapie kariery naukowej

Konkluzja

Należy uznać, że recenzowana praca odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim przez obowiązujące prawo tj. rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie mgr inż. Kingi Janik-Kuncewicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. Łukasz Balwicki, prof. uczelni

